

UN "MÚSICH VELL" DE LA TERRA

A LES PORTES DEL 450È ANIVERSARI DE JOAN CARLES I AMAT

TEXT Joan Puigdemívol

MONISTROL DE MONTSERRAT ES PREPARA PER CELEBRAR EL 450È ANIVERSARI DEL SEU PERSONATGE MÉS IL·LUSTRE: EL METGE, MÚSIC, ESCRIPTOR I POLÍTIC JOAN CARLES I AMAT; UNA EFEMÈRIDE QUE VOL COMPARTIR AMB TOT EL PAÍS.

insigne Felip Pedrell dedica quatre articles de la «Revista Musical Catalana» a Joan Carles i Amat dins d'una sèrie amb títol a l'antiga faisó: "Músichs vells de la terra". Apareixen successivament als números entre novembre del 1905 i febrer del 1906. Quinze anys abans, però, el tortosí ja haurà parlat del personatge en una sèrie anterior de «La Vanguardia» el 1890; en aquell cas, però, el títol ja té un altre caire: *Músicos catalanes olvidados*. I és que aquest metge monistrolenc, que Pedrell compara amb un "doctor Letamendi del segle XVI", és un dels grans damnificats en un país on sembla haver-se normalitzat la desmemòria.

Carles i Amat, de nom Joan (Monistrol de Montserrat, 1572-1642), de músic en tenia el talent, no pas els estudis, llevat potser de contactes escadussers amb monjos músics de Montserrat (per allò de la proximitat). I a Montserrat hi feu de metge durant vint-i-quatre anys –del 1606 al 1630–, de forma compartida amb la vila nadiua, on va acabar els seus dies fent de batlle. Era el que se'n diu un diletant, però com ja acostuma a passar, portentós com a guitarrista.

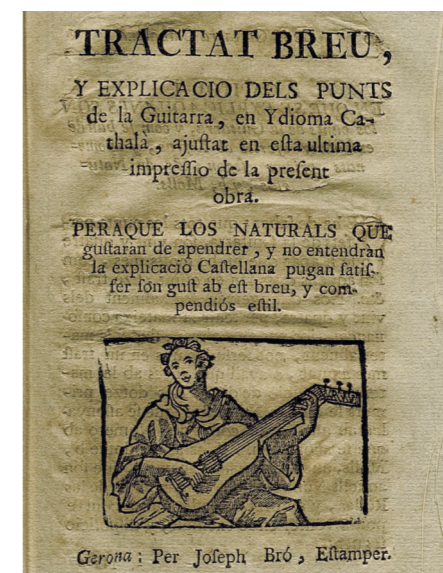
Igual que el metge barceloní que té una plaça al carrer d'Aragó, el de Monistrol era també un lletraferit i més i tot, perquè l'abast de coneixements d'un i altre era propi dels humanistes, un atribut que hauriem

de considerar intemporal malgrat que avui sembla anar a la baixa. El monistrolenc, però, jugava amb avantatge: era un arquetípic "home del Renaixement", com correspon a l'època en què va viure, de trànsit ja cap al Barroc. El músic vell de la terra no va escriure cap rèquiem, com fou el cas del de la capital; la seva obra fou de caràcter més pràctic: un tractat de quan l'antiga viola de mà ja declinava per donar pas al nou instrument que concitaria l'interès tant dels virtuoses com de la gent del poble. Això fou el 1596, amb 24 anys, i un any després ja era un flamant metge llicenciat a l'Estudi

General de València, on havia fet cap de ben jovenet. De la ploma de l'erudit sorgiria el *Fructus Medicinae ex variis galeni*, un tractat en llatí que esdevindria un gran vademècum a l'època. Les primeres edicions es feren a Lió el 1623 i el 1627, i la següent a Ginebra el 1656 (d'això se'n diu "mirada cosmopolita").

UN PETIT OBJECTE DE CULTE

El tractat en qüestió, *Guitarra española de cinco órdenes*, que correspondria al que en diem "guitarra barroca", és reconegut com el primer d'Europa i ha fet la volta al món. Aquest llibret, amb reedicions al llarg de

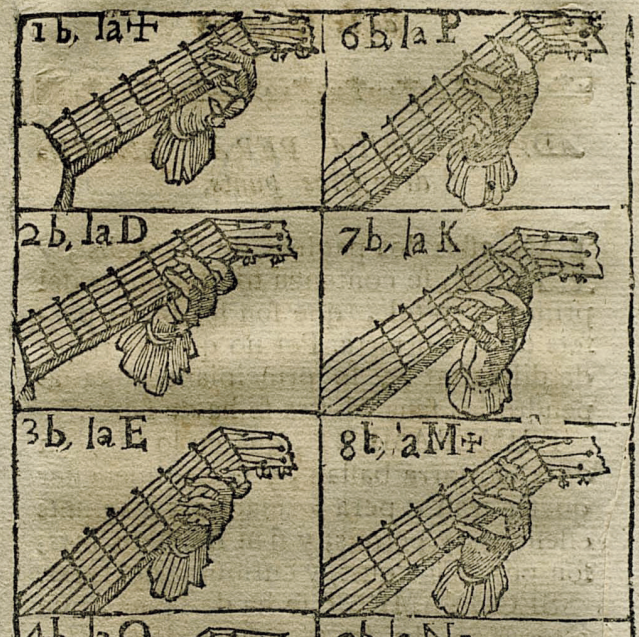
A l'esquerra, portada de la segona edició del tractat *Guitarra española* de Joan Carles i Amat.

A dalt, imatge del *Tractat breu* en català, inclòs a les reedicions de l'original en castellà a partir del 1639, amb la característica al·legoria de la música.

UN PAÍS DESMEMORIAT?

Igual que Letamendi, Joan Carles i Amat també té una plaça al seu poble: és a tocar de l'antic pont del Llobregat i fou inaugurada el 1918 per iniciativa de Josep Vilar i Cots, que també va promoure una nova edició dels *Quatre-cents aforismes catalans*, l'obra més popular d'aquell "ferit de lletra", que va ser a les escoles de tot Catalunya durant dos segles (primera edició, 1636). Els autòctons, però, aliens al seu antic conterrani, continuen anomenant aquesta plaça la "plaça del Pont". Situacions com aquesta s'extrapolen a moltes altres viles i

ciutats, i això ens in-dueix a pensar que no és simplement que estiguem vivint en un "país desmemoriat": és, senzillament, que el desconeixement, el desinterès i la indolència són la substància que impregna les nostres vides malgrat apel·lacions a un passat gloriós i adhesions insubornables a mites, a símbols i a vaques sagrades. Doncs aquest país que es vol gran, faria bé de regraciar-se amb tants dels seus prohoms a qui no ha sabut correspondre en la mateixa mesura amb què ells han dedicat vida i esforços per engrandir-lo.

Gràfic amb la posició dels dits de la mà esquerra per obtenir els diferents acords (“punts”), inclòs al *Tractat breu*.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA

➤ dos-cents anys d'ençà de la primera, s'ha convertit en un petit objecte de culte per a guitarristes i estudiosos dels cinc continents.

Amb el seu tractat, l'aportació de Carles i Amat ha estat fonamental per al món de la guitarra, però també la música s'ha beneficiat del seu mestratge més enllà de les qüestions merament tècniques que hi planteja. Amb l'eclosió del Barroc en què s'escau l'aparició del llibre, s'imposa la nova realitat de l'harmonia respecte del contrapunt que havia regnat al Renaixement. Segons Craig H. Russell, en la “revolució musical i social” que suposa aquest canvi estètic –verticalitat

versus horitzontalitat–, la guitarra, amb el tractat de Carles al capdavant, se situa al bell mig. Altres experts assenyalen les fites que el monistolenc assoleix amb el seu *Guitarra española*, com ara l'afinació temperada, el tractament precoç dels actuals acords majors i menors, les transposicions, el patró bàsic d'interval·ls o la creació del primer cercle de quintes de la història.

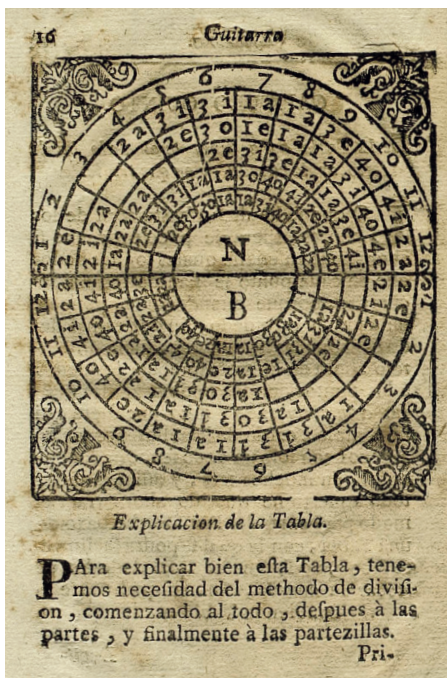
En general, tots els autors coincideixen a destacar la singularitat del seu sistema de xifrats amb números (a diferència de l'*Alfabeto italià*) i assenyalen el tractat com la base dels que s'editarien posteriorment a tot Europa.

EL PROPER 2022 ES COMMEMORA EL 450È ANIVERSARI D'AQUEST PROHOM CATALÀ, ENCARA AVUI UN DESCONEGUT

Però... qui són aquests “tots”? Hi ha una altra gran autoritat, Monica Hall, que el 1978 va publicar a Londres un estudi sobre el tractat i en feu la traducció a l'anglès. Però Russell i Hall són, només, dos noms punters d'una llarga llista d'especialistes, quasi tots de l'àmbit acadèmic anglosaxó (és curiós!) en les obres dels quals apareix Carles i Amat. En l'òrbita hispànica –comptant-hi Llatinoamèrica–, diversos autors destaquen la tècnica del *rasgueado* o batut del tractat, que alguns consideren com un precedent del flamenc. Hi ha també qui considera l'anomenat “sistema català” que va establir Carles com el precedent de la notació acòrdica anglosaxona actual.

I a Catalunya?... Doncs més enllà de breus ressenyes dins d'un àmbit més local, fins ara només una altra eminència, Emili Pujol, se n'haurà fet ressò en dues monografies del 1951 i el 1953 (realment desolador!).

Quatre segles i mig ens separen del músic vell de la terra que, contradient Pedrell, no és un oblidat, sinó un perfecte ignorat. Finalment, però, des de Monistrol s'ha pres consciència que cal regraciar-se amb el fill predilecte i es treballa de fa temps per dignificar-ne la figura. Amb un festival internacional de guitarra a l'horitzó, l'avinentesa del 450è aniversari, que s'escau l'any vinent, n'és la gran oportunitat, i en això ja es prepara el concert d'homenatge que té previst protagonitzar-hi el setembre del 2022 una autèntica llegenda viva: Hopkinson Smith. Aquest hauria de ser el punt d'inici del festival, i a partir d'aquí el repte està servit. ▶

La “Tabla” amb els 24 acords o “punts de la guitarra”, organitzats en majors i en menors, és considerat com el primer cercle de quintes de la història.

UN TRACTAT DE GUITARRA QUE HA FET LA VOLTA AL MÓN

Amb la primera edició del 1596 desapareguda, el tractat de guitarra de Joan Carles i Amat fou objecte de múltiples reedicions fins al 1819: a Barcelona, Girona, Lleida i València. A la Biblioteca de Catalunya es conserven set exemplars de les edicions del segle XVIII (del 1701 al 1758) i una altra la trobem a l'ArxIU Històric de la Ciutat de Barcelona. De la segona edició (Lleida, 1626), l'únic

exemplar es troba a la Newberry Library de Chicago (també hi ha una edició del 1627, sense imprimatúr, que es troba a la Biblioteca Nacional de Espanya) i a la Biblioteca Nacional d'Austràlia en trobem una edició a partir d'un facsímil del 1761, editat per Monaco Editions Chanterelle, amb introducció de Monica Hall. La resta estan repartits arreu del món en mans de col·leccionistes i estudiosos.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA